

Förskolegårdsprojektet 2001-2003

dokumentation

Förord

Under 2000 började förskolornas frustration över de alltmer slitna gårdarna komma upp till ytan. Frustrationen kanaliserades i det nätverk som Naturskolan sammankallar 5 gånger per år. Då träffas förskolornas miljöombud och diskuterar frågor som i slutändan har med hållbar utveckling att göra. Dessa miljöombud är Agenda 21-ansvariga för sina respektive arbetsplatser. Det är i mötet mellan Naturskolan och förskolorna, mellan personal och föräldrar, mellan hopp och förtvivlan som detta projekt har kunnat genomföras. Bränslet till denna process har hela tiden varit barnen. Barnen tillbringar största delen av sina första sex år på förskolan och under denna tid formas mycket av den bild barnen har av livet. Det är barnens livsmiljö vi har velat förbättra och det är deras tidiga uppväxt vi har velat göra mer stimulerande och komplett.

Robert Lättman och Mats Wejdmark

Nynäshamns Naturskola 2004-05-13

Innehåll

Sammanfattning och måluppfyllelse	3
Naturskolan 2001-2003	5
Ankarets förskola	8
Backlura förskola	9
Breddals förskola	10
Hallängens förskola	13
Kullsta förskola	15
Lysmaskens förskola	17
Midgårds förskola	17
Måsens och Videbackens förskola	18
Sandskogens förskola	19
Sunnerby förskola	21
Vaktbergets förskola	22
Vansta förskola	24
Bilaga 1, projektbeskrivning	26
Bilaga 2, investeringsbudget	30
Bilaga 3, organisera en gårdsdag	31
Miljöombud, lästips	32

Postadress Viaskolan Skolgatan 35-37 149 30 Nynäshamn	Besöksadress Sjöudden Slutet på Storeksvägen Ösmo	Tel 08 520 73565	Fax 08 520 38590	Mobil Mats 070 6388590 Robert 070 6388541	E-post mats.wejdmark@naturskolan.pp.se robert.lattman@naturskolan.pp.se
Hemsida www.nynashamn.se/natursko					

Sammanfattning och måluppfyllelse

Naturskolans roll

Detta projekt startades januari 2001. Naturskolan har gjort denna dokumentation i egenskap av samordnare för projektet. Projektbeskrivningen finns som bilaga längst bak. Redogörelsen är indelad i två delar. Den första gäller det som Naturskolan varit direkt involverad i och redovisas i kronologisk ordning. Den andra delen är den från förskolorna insamlade dokumentationen av det arbete som skett ute på gårdarna. Vissa förskolor har skrivit löpande text och andra har valt att svara kort på de frågor som Naturskolan delat ut som stöd vid dokumentationen. Har fallet varit det senare har svaren skrivits om till en löpande text.

Måluppfyllelse

Enligt projektets mål skall alla förskolor i kommunen jobba aktivt med utveckling av sina gårdar genom att organisera gårdsgrupper bestående av personal och föräldrar. Vid bedömning om målet uppfyllts eller inte kan vi se att det finns de förskolor som har en gårdsgrupp som driver arbetet och de som arbetar med gården utan att ha föräldrar och personal organiserade i en sådan grupp. Vi räknar med att det har funnits 12 förskolor som kunnat arbeta med gården. De som inte räknas in är de som tillkommit senaste året och de som har en begränsad gård eller ingen alls (förskolor med endast en avdelning). Vid projektets slut fanns aktiva gårdsgrupper på 6 förskolor och på ytterligare 4 förskolor har det skett ett aktivt arbete under projekttiden. På 2 förskolor har i stort sätt inget hänt och det framgår av dokumentationen vad det beror på. Projektet har emellertid smittat av sig på kommunens skolor där arbetet kommit igång på flera håll. Skolorna har dessutom fått ta del av de investeringspengar som anslagits.

På de förskolor där det inte hänt något kan man se att de har giltiga skäl som kräver all respekt. På de förskolor där det hänt väldigt mycket kan man förundras över allt de måktat med trots tuffa tider inom barnomsorgen med alltfler barn per personal. Det är värt all respekt.

Positiva bieffekter

Det finns tre positiva bieffekter av arbetet med att utveckla gårdarna, vilket syns i dokumentationen och när vi diskuterar arbetet inom förskolornas nätverk. Det första är att flera av skolplanens mål (som fastslogs mitt under projektets gång) har större möjlighet att uppnås. Bland annat stimulerar de nya gårdarna barnens lek på ett sånt sätt att den fysiska aktiviteten ökar. Det andra är att de nya möjligheterna till lek på olika ställen på gården gör att barnen sprids på en större yta. Det leder till att färre konflikter uppstår mellan barnen. Det tredje är att sammanhållningen mellan föräldrarna ökar. Den sammanhållningen kan vara viktig under barnens väg genom skolväsendet, där den kan skapa ökad trygghet för både barn, föräldrar och personal.

Problem

En av de saker som personal och barn uppfattar som mycket jobbigt och kränkande är den förstörelse som sker på kvällar och helger. Detta problem kommer alltid upp när vi inom nätverket diskuterar utemiljön. På vissa ställen är man i vissa fall nära att ge upp arbetet med gården eftersom det ändå kommer att förstöras. Förhoppningsvis kommer det ökade engagemanget från föräldrar och barn leda till att förstörelsen i framtiden kommer minska genom att de barn som växer upp har en annan känsla för gården än de som nu deltar i

vandaliseringen. De gårdar som är relativt förskonade från dessa problem ligger på ett sådant sätt att det är lätt att bli upptäckt. En förskola har tex ett bostadsområde bredvid och dygnet-runt-verksamhet intill gården.

Slutligen

Med facit i hand kan vi konstatera att projektet varit lyckat med tanke på det högt uppsatta målet (100% aktiva gårdsgrupper). De anslagna pengarna i investeringsbudgeten ger maximalt 25000 kr per gård och år under denna fyraårsperiod. Den summan är inte stor om man tex skulle köpa in en ny EU-godkänd gungställning. Men förskolorna har med hjälp av dessa pengar blivit sporrade och fått bekräftat att arbetet med gården är viktigt. Utan att överdriva kan man nog säga att varje krona som satsats på detta projekt har gett många gånger mer i form av både arbete och material från föräldrar och personal.

Arbetet med gårdarna måste göras långsiktigt (gårdar slits och det tar tid för träd att växa). Med denna dokumentation avslutas inte bara ett projekt utan ett nytt tar vid där även skolorna kommer att ingå denna gång. Det nya projektet som skall pågå 2004 till och med 2006 har målsättningen att förvalta investeringsbudgetens pengar väl men också att säkra pengar för kommande investeringsbudget.

Sådd och skörd på Backlura förskola. Detta är ett sätt att konkret uppleva naturens kretslopp. Upplevelsen är grunden för förståelse och insikt om människan och naturen. Det är inom förskolan som det första steget tas mot en hållbar framtid.

2001

Januari

Förskolornas miljöombud fattade tillsammans med Naturskolan beslutet om att påbörja projektet. Fyra förskolor, Vansta, Vaktberget, Lysmasken och Breddal, utsågs till "pilotfall" vilket innebär att deras gårdar skulle inventeras, fotas och idéer om åtgärder dokumenteras. De fyra förskolorna var de som var i störst behov av förändring av sin utemiljö. Inventeringen av Vansta, Vaktberget och Breddal tjuvstartades redan under hösten 2000.

Februari

Projektbeskrivning skrevs (se bilaga 1). Kartor, foton och åtgärdsförslag från de fyra utvalda förskolorna bifogades till projektbeskrivningen och blev underlag för information om projektet och vid äskande av pengar.

Mars

Förskolecheferna sammankallades till Naturskolan för information om projektet. Ösmo, Via och Svandammen fanns representerade på mötet.

Under rubriken "Kreativa gårdar" presenterades projektet för intresserade inom skola och förskola. Landskapsarkitekten Jesper Fornander från Miljö- och samhällsbyggnadsförvaltningen deltog på träffen.

Inventering av Lysmaskens förskolas gård.

April

På miljöombudsmötet fortsatte diskussion om projektets upplägg. Skriften "Dags att se över lek och friytor" (Hags 1999) delades ut. Den tar upp de nya Europanormerna som gäller för lekplatser och dess utrustning.

19/4 informerade Naturskolan politikerna i Barn- och utbildningsnämnden om projektet. Projektbeskrivningen delades ut och i efterhand skickades dessutom en kostnadskalkyl ut. Kostnadskalkylen låg sedan som grund för äskandet av pengar ur investeringsbudgeten.

Maj

Tidningen Ankaret intervjuar Naturskolan angående projektet. Det resulterar i en artikel i bilagan Ankaret i Nynäshamnsposten 1/6.

Jesper Fornanders vikarie kommenterar kartorna med idéer från de fyra förskolorna. Det konstateras att man måste vara på plats för att kunna dra några slutsatser vilket i såna fall skulle innebära en kostnad per timme.

Inventering av Sandskogens förskolas gård.

Augusti

Kontakt med stadsträdgårdsmästaren Börje Söderlund tas för att informera om projektet och berätta att många förskolor är intresserade av att få fällda trädstammar på sina gårdar.

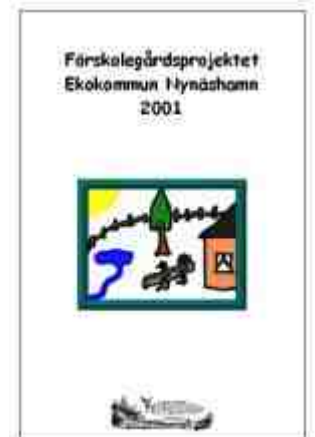
September

Efter samtal med landskapsarkitekten Jesper Fornander på MSF angående deltagande på forumet "Kreativa gårdar" läggs samarbetet av kostnadsskäl på is.

Oktober

På miljöombudsmötet fortsatte diskussionen om projektet.

Inventering av Midgårds förskolas gård.

November

Naturskolan anordnade träffen ”Kreativa gårdar” där stadsträdgårdsmästaren Börje Söderlund fick möjlighet att träffa ett antal miljöombud och andra intresserade. Det resulterade i att flera förskolor gjorde besiktningar av sina gårdar kommande vår och fick därmed besiktningssprotokoll som underlag vid diskussion om vilka åtgärder som skulle prioriteras.

2002

Mars

Naturskolan hade kontakter bland annat med Skolverket, Allmänna arvsfonden och IPA angående pengar till projektet, dock utan framgång.

Maj

Naturskolan och Ankarets tidning var med på Hallängens gårdsfixardag vilket ledde till en artikel i Ankaret 31/5.

Kontakt togs med projektet ”den goda bebyggelsemiljön” utan framgång.

Juni

Naturskolan gjorde besök på Musköbasen för att undersöka om det fanns uttjänt utrustning som skulle kunna användas på förskolegårdar.

September

Naturskolan deltar på Skolgårdskonferensen i Uppsala. Ett inspirerande studiebesök görs bland annat i Gröna rummet på Krusboda skola i Tyresö.

Oktober

Naturskolan kontaktar en konsult som inriktat sig på att vägleda vid ansökning av pengar från EU. Projektet uppfyller dock inte kriterierna. Varje enskild förskola måste söka sina egna pengar för kompetensutveckling inom det aktuella ämnet.

November

Inspirerande studiebesök på Krusboda skola i Tyresö. Solveig Dahl visade verksamheten i det Gröna rummet där de hade bland annat hönsburet, växthus, kompost och damm inhägnat på en del av den gamla fotbollsplanen.

På miljöombudsmötet tittade vi på filmen ”Barndomens landskap” där verksamheten på Coombes School i England visades. Coombes School och dess rektor är kända för sitt fina arbete med gården och hur man kan använda den pedagogiskt.

Naturskolan gav kursen ”Förskolans och skolans utemiljö” där landskapsarkitekten Anna Lenninger från konsultföretaget Skolans uterum föreläste. Deltagarnas egna ritningar över gårdarna utgjorde diskussionsunderlag.

2003

Januari

Förskolegårdsprojektet kom med i investeringsbudgeten för 2003 t.o.m. 2006. Det innebär att varje förskola och skola får 25000 per år under perioden d.v.s. 100000 kr per gård (se bilaga

2). Rektorerne ansvarar för pengarna a och varje förskola och skola får ansöka om pengarna inom sin resultatenhet.

Mars

Breddals förskola och Naturskolan med intervjuades angående investeringspengarna och en artikel publicerades i Nynäshamnsposten 14/3.

I samband med att Fagerviks förskola skulle byggas deltog Naturskolan i planeringen av gården.

Inventering av Måsens förskolas gård

April

Möte om Humlans förskolas gård.

Maj

Ett nytt studiebesök på Krusboda skola på begäran av de som inte kunde delta första gången. Denna gång med Gröna rummet i vårskrud.

Naturskolan planterade i samarbete med Ankarets förskola en pilkoja och en pildunge på deras gård. Naturskolan organiserade och deltog i arbetet medan Ankaret stod för kostnaden för materialet. Det ingick i den praktiska kursdag som alla förskolor och skolor erbjöds.

September

Inventering av Sunnerby förskolas gård och möte om Fagerviks gård.

November

Naturskolan gav kursen ”förbättra din skolgård” för elever och miljöråd på skolorna. Landskapsarkitekten Anna Lenninger var åter föreläsare och elevernas ritningar var underlag för diskussion.

Eftersom investeringsbudgeten gäller både förskolor och skolor började Naturskolan även att delta vid skolornas planering. Naturskolan har under flera år redan varit involverad i utvecklingen av Viaskolans gård och under 2003 var det minst fem sådana tillfällen. Under 2003 deltog Naturskolan på sex träffar med Vanstaskolans nybildade gårdsgrupp.

Ankarets förskola

Ankarets förskola har haft en utegrupp före 2001, 1998 – 1999 fick vi klätterrep i bergen, balansgång, vattentunnor samt fick en båt av en förälder. Lekstugan och grillen flyttades. Vi fick även två trähästar. Det planterades också en pilkoja som dock ej överlevde.

Utegruppen har splittrats men några av oss försöker driva frågorna om utemiljön vidare. Vi har inte några aktiva föräldrar i gårdsgruppen. Men vi ska ha en gårdsfest den 18/5 2004 då barn, föräldrar och personal ska städa gården och sedan grilla tillsammans. Vi hade stöd från vår tidigare chef för arbetet på gården. Vår nya chef har ej ännu hunnit ta sig tid att diskutera gården. Pengar och tid har ej funnits för mer utveckling av vår gård.

Barnen leker mycket med de material som vi fick tidigare samt på sommaren. Det sker mycket vattenlek med vatten från våra vattentunnor. Vi har inte märkt någon förändring mellan barn personal och föräldrar men många barn verkar vara gladare av att leka ute, föräldrar tycker att vår gård är fin.

Ankarets förskola fick ej del av pengarna från investeringsbudgeten för Gröndal. Vi är dock i stort behov av en högre grind som barnen ej kan öppna själva samt reparation av staketet där barnen kryper under på flera ställen. Även trappan på gården behöver repareras.

Under projektets gång har följande hänt:

- fått nya småbarnsgungor på det övre planet på gården
- nytt staket
- en pilkoja och pilträskog har planterats

Backlura förskola

Backlura förskola hade ingen utegrupp på förskolan jan 2001 och idag är det miljöombudet som driver frågor om utemiljön. Inga föräldrar är med i arbetet. Innan projektet startades gjordes bara nödvändigt underhåll och i samband med projektet gjordes en stor genomgång som beskrivs nedan. Eftersom vi nog har kommunens finaste gård har vi inte så stort behov av tex dyra klätterställningar. Det finns stora gräsytor, härliga berg, asfalterande cykelbanor och en tunnel. Trädgårdsland med bärbuskar där vi odlar en del grönsaker, blommor och jordgubbar. Vi har en mullbank (kompost) som endast får vegetariskt från köket, skal från frukt, rotfrukter, kaffe sump mm.

Backlura förskola har inte tagit del av pengarna från investeringsbudgeten ännu. Vi är nöjda med vår gård som den är. Lite tråkigt är det att den ofta är utsatt för vandalisering och förstörelse. Några eldar, grillar, kastar glas, flaskor och fimpar mm. Det sker mest under skolloven och helger. Vår gård ligger skyddad för insyn och en stor veranda med tak är ett bra läge för utomstående att träffas på. Vi får varje morgon titta ute på gården innan vi släpper ut barnen.

Under våren 2002 gjorde vi en översyn av lekredskap på Backlura förskola. Översynen utfördes av Börje Söderlund och Kjell Stokki 020314. Eftersom gården varit dåligt underhållen under många år blev de mycket på listan att göra. Under våren och sommaren 2002 har:

- Allt som är tryckimpregnerat har oljats.
- Förråd, klätterställningar, gungor, och klätterräddningar har målats i trevliga färger.
- Ett stort förråd för leksaker togs bort helt på grund av att tak och fönster var ruttna.
- En stor lek klätterställning togs bort helt. Spikskallar kröp ur hela tiden., barnen fick stora stickor och den var inte heller oljad på många år.
- Runt gungorna var det tidigare kätting med slang runt. De små barnen kom lätt in och blev pågungade. Nu är det byggt ett staket runt gungorna med grind. Fästen av gungor kontrollerades också.
- På rutschkanan spikades det fast en bräda som skydd mellan kanan och rampen (påstigning till kanan) där det fanns risk att barnen fastnar med fötterna.
- Ny sand i sandlådan.
- Buskar och träd sågades och klipptes.

Breddals förskola

Inledning

Vi hade under några år (1998 – 2000) diskussioner på förskolan om att utveckla vår innemiljö. Under diskussionerna kom det fram synpunkter på att lokalerna inte var anpassade till de stora barngrupperna som vi idag har. Vi ville utnyttja lokalerna på ett bättre sätt. Vi gjorde studiebesök på en annan förskola i Stockholm där man arbetade med att dela in innemiljön i mindre vrår. Efter studiebesöket gjorde vi likadant. Vi delade in stora rum med mindre vrår och märkte att barnen lekte bättre än tidigare.

När vi hade jobbat med vår innemiljö under ett par år kom diskussioner upp om att även göra något åt vår utemiljö. Ungefär vid samma tidpunkt fick vi höra talas om förskolegårdsprojektet och anmälde vårt intresse.

Utegrupp

Vi började med att sätta ihop en utegrupp som bestod av en pedagog/avd samt två föräldrar/avd. Gruppen har med åren förändrats genom att barn har slutat på förskolan, men vi har alltid tillsatt en ny förälder vid dessa tillfällen. Vi har personligen gått fram till den aktuella föräldern och frågat om de har intresse av att vara med i gruppen.

Vi tycker också att det är viktigt att alla avdelningarna har representanter på grund av att vi har barn från 1 – 6 år ute och att allas intressen skall belysas.

Vi har ungefär 2 – 4 möten/termin. Vi tar upp olika synpunkter och diskuterar hur vi kan utveckla vår gård. Tillsammans med föräldrarna i utegruppen planerar vi vår jobbdag.

Samarbete pedagoger - föräldrar – barn

På vårterminen har vi en gemensam jobbdag med barn och föräldrar. Under denna dag så lagar vi det som behövs, men även tillverkar nya saker till barnens lek. Under jobbdagen är det viktigt att vi har saker som alla kan känna att de kan delta i, både vuxna och barn. Vi har under dessa dagar bland annat målat stenar i vår skogsbacke, oljat in trämöbler, planterat växter och slipat silltunnor som ska stå utanför våra entréer.

Genom att föräldrar får information om hur viktig vår gård är för barnens lek så tillför föräldrar med olika material. Informationen till föräldrarna sker bland annat i våra hembrev men också vid andra tillfällen. När barnen börjar på förskolan har vi ett välkomstmöte, med de nya föräldrarna, där vi berättar hur vi arbetar. Vi har också på föräldramöten visat dokumentation om hur viktig vår gård är för barnen. När föräldrarna har fått en insikt i våra tankar och idéer så har de själva kommit med förslag på olika saker vi kan tänkas vilja ta emot. På så sätt har vi fått bland annat virke, ved, plaströr, en gammal cykel och en portal.

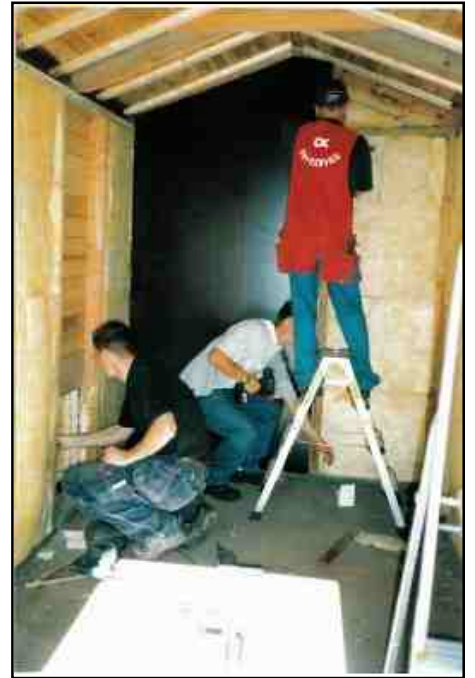
I våra hembrev till föräldrarna så har vi också haft vissa speciella önskemål om material till gården.

Förskolegårdens utveckling

Under projektets gång så har vi utvecklat vår gård med de medel vi har. Vi började med att

- Flytta ut barnens cykelställ från gården till utsidan av grinden.
- Vi gjorde en till sandlåda på den andra sidan av gården för att sprida ut leken till fler ställen.
- Vi köpte in två stycken vattentunnor.
- Vi gjorde tre stycken samlingshörnor i skogsbacken med stockar så alla avdelningar fick varsin.
- Vi köpte in tre silltunnor som står vid entrén till avdelningarna för att smyckas med olika saker.

- Vi fick en ”affär” till skänks. Vi placerade den vid en av sandlådorna.
- Vi fick tjocka rep till skänks som vi lade ut på gården för att se vad som hände... Ett rep hängde vi upp mellan några träd.
- Vi målade stenar i skogsbacken.
- Vi köpte in fler bärbuskar.
- Vi tillverkade käpphästar.
- Vi planterade en pilkoja.
- Vi planterade buskar på gården för att få till vrår till barnens lek.
- Vi lade ut gamla bildäck på gården för att begränsa barnens cyklande till den ena halvan av gården.
- Vi lade ut ribbottnar från två sängar på gården för att se vad som skulle hända med dem...
- Vi tog ut en blå badbalja som vi grävde ner i marken. Först hade vi grodyngel i den. Senare så tvättade vi ur den och lade den på gården till barnens lek. Barnen kom på att dem kunde använda den till pulka och åkte nerför grässlätten.
- Vi målade en stor sten till en bensinmack.
- Vi hängde en boj i ett träd som man kan gunga i.
- Vi hängde också upp däck i träd som barnen kunde gunga på.
- Vi investerade i ”vipparmar” till våra vattentunnor för att ta tillvara på regnvattnet.
- Vi fick två spaljeer till skänks av föräldrar som står vid entréerna.
- Vi fick ved.
- Vi fick plankor till skänks.
- Vi tillverkade trafikskyltar.
- Vi fick en plastbåt till skänks som vi grävde ner en bit i marken.
- Vi monterade en flaggstång.
- Vi byggde om förrådet till höns hus.
- Vi fick fem hönor i julklapp av ett barn på förskolan.
- Vi byggde två komposter av lecablock.
- Vi fick plaströr tillskänks som vi placerade ut på gården.
- Vi tog ut en gammal bandspelare som inte fungerade.
- Vi tog ut hyllor och skåp som inte används inne.
- Vi fick ”parkettgolv” till skänks som vi placerade ut på gården.
- Vi lade ut en duschslang...
- Vi köpte in ett litet förråd där vi kan förvara utklädningskläder ute till barnen.

Under 2003 fick vi 30 000:- till vår gård. Av dessa pengar så satsade vi på att bygga om det ena förrådet till ett höns hus. Vi byggde också två stycken komposter i lecablock för dem vi hade var för små. De pengar som vi har kvar skall vi bygga en portal vid entrén från parkeringen. Vi vill ha en trevlig skylt som berättar vart man har kommit.

Barnens lek

Genom projektets gång och utifrån det material som vi har tillfört på gården så har vi märkt en stor utveckling på barnens lek.

Tidigare var barnen i större grupper, som i sandlådorna, rutschkanan och i lekstugan. Barnen cyklade också mycket på gården. En del barn använde cyklandet som en sysselsättning istället för att komma in i en lek tillsammans med sina kamrater.

Nu leker barnen mer utspritt på hela gården. Det har lett till mindre konflikter mellan barnen. Dessutom så frågar barnen mindre efter cyklarna för att de hittar andra saker att leka med. Även plastleksakerna i sandlådan används mindre idag för naturmaterialet som ligger på gården bjuder till mer lek. Naturmaterialet består bland annat av plank i olika storlekar. Vi har också ställt ut skåp och hyllor som vi inte använder inne på avdelningen längre. Barnen har utvecklat sin fantasi och kreativitet genom att konstruera det som de behöver i sin lek med det material som finns.

Vi har sett att barnens fantasi har utvecklat bland annat genom att de har hittat olika lösningar med samma material. Ena dagen gör de något med ett visst material medan dagen därpå så gör man något helt annat. Plankor som använts till att bygga en bro ena dagen används dagen efter till att bygga tak med. Planken kunde man även bygga en båt med, eller varför inte en spis.

I undersökandet av materialet provar barnen olika teorier om hur man kan använda det aktuella materialet. En vattenbalja där barnen hade lekt med vatten fick bli en pulka att åka på i grässlätten. Efter en stund provade samma barn om man kunde göra likadant med en träskiva.

Även barnens motorik har utvecklats. Barnen bär plank fram och tillbaka till olika ställen på gården. När de bär de tyngre sakerna måste de även träna sin balans.

Det fortsatta arbetet

Idag tänker vi på ett litet annorlunda sätt än tidigare. Vi funderar mer på vad vi kan tillföra för material till barnens lek än tidigare. När man ser barnens utveckling så blir man som pedagog ”sporrade” att fortsätta med det arbete som har satts igång.

Vi tror att det är viktigt att man har en levande dialog om vår utemiljö för att arbetet ska utvecklas vidare. Dialogen skall föras både bland oss pedagoger men också i miljørådet med föräldrarna.

Vi har också haft stöd av vår chef i arbetet t ex genom diskussioner på APT-möten.

En viktig del i det fortsatta arbetet med att utveckla utemiljön är att det avsetts pengar till enbart utegården. En annan viktig sak är att ha en fortlöpande fortbildning och diskussioner med andra, som t ex Naturskolans fortbildningsdagar ”kreativa gårdar” där vi vid flertalet tillfällen har träffat en landskapsarkitekt som har bidragit med sina idéer. Naturskolan har också erbjudit studiebesök. Vi har även gått på andra föreläsningar om gårdens möjligheter.

Hallängens förskola

Hallängens förskola hade inte någon gårdsgrupp innan projektet startades, men arbetet med gården hade kommit igång redan. En gång per år anordnades en så kallad gårdsfest när en del arbete genomfördes. Organisationen av föräldrarnas arbete med gården på Hallängen har använts som ett gott exempel inom projektet (se bilaga 3). Idag finns en aktiv gårdsgrupp där både föräldrar och personal ingår och den årliga gårdsfesten finns naturligtvis kvar. 95-100% av barnen har föräldrar som deltar aktivt i arbetet med gården. De har mycket stöd från chefen och dessutom stöd från Naturskolan.

Efter att förändringen av gården påbörjades har barnens lek förändrats. Barnen leker nya lekar, de utnyttjar hela förskolegården och de utforskar mer. De ökade valmöjligheterna och att det finns fler platser att leka på har gjort att det tex blivit färre konflikter mellan barnen och att det blivit fler platser som främjar fantasin.

Arbetet med utvecklingen av gården har gett mer sammanhållning, framförallt mellan föräldrarna. Under 2003 fick Hallängen 25000 kr från investeringsbudgeten. Pengarna har gjort det möjligt att köpa ett växthus. Detta innebär att egna grönsaker kommer att odlas.

De viktigaste sakerna att tänka på för att det ska bli något gjort på gården är att det finns engagemang och intresse. Det som gjort att så mycket har hänt på Hallängen är de intresserade föräldrarna och personalen samt Naturskolans stöd.

Detta har införskaffats eller byggts sedan projektet startades:

- Klättervägg
- Ny kompost
- Trädgårdsland
- Gungbräda
- Rep att klättra på
- Däck att klättra på
- Kojor
- Hallonland
- Bollplank

- Längdhoppsgrop
- EU – gungor
- En till sandlåda
- Bro över dike
- En ram till en bassäng byggdes om till en scen
- Stora traktordäck
- Växthus har köpts (monteras våren 2004)

Kullsta förskola

I dag finns en gårdsgrupp på Kullsta förskola vilken arbetar med att driva frågor om utomhusmiljön. Vi hade ca 10 föräldrar som var aktiva i skolgårdsprojektet under år 2003. Leken har förändrats på gården. Nu leker barnen mer i Alfonskojan och de leker mer i torgståndet med försäljning m.m. Lekstugan leker de i mer sen den bytte plats med cykelförrådet.

Viktigast för att de ska bli något gjort på gården är att det finns ansvarsfolk som är intresserade och engagerade och sätter i gång med arbetet och får med föräldrar. Arbetet ska delas upp och samtliga ska vara delaktiga. Det är även viktigt att chefen ger stöd i frågorna runt projektet, vilket han gjort.

Kostnaderna för arbetet var ca 10 000 kr togs från egen budget. Kullsta fick inte ta del av investeringsbudgeten 2003. Det behövs mycket pengar om något ska bli gjort på förskolegården.

Lekstugan har Parken hjälpt oss att flytta från den plats där cykelförrådet nu står och cykelförrådet står nu på lekstugans gamla plats. Parken har också målat lekstuga och cykelförrådet. Detta bekostade vi själva på förskolan. Dessutom höjde de träräcket framför sandlådan.

Vi hade en gårdskväll med föräldrar då vi bl.a. hjälptes åt att måla räcket kring gungorna och planket framför sandlådan. Föräldrarna och vi hjälptes också åt att måla gungbrädan och småhusen.

På asfaltvägarna målade vi tillsammans med föräldrar körbanor och parkeringsrutor.

På väggen vid parkerings rutorna satte vi upp en P-skylt. Materialet till detta bekostade vi med förskolans budget.

En pappa hjälpte oss att snickra bensinpumpar som personal sedan målade.

Cykelförrådet flyttat och målat av parken. Vägskylt fixad under gårdskvällen.

Som pricken över i snickrade och målade några föräldrar en Alfonskoja vid vår uteplats materialet bekostade förskolan.

Föräldrarna hjälptes åt att snickra ett torgstånd.

Lysmaskens förskola

Lysmaskens förskola är ett föräldrakooperativ. De var en av de fyra förskolorna som skulle utgöra pilotfall i projektet. Deras gård fotades och massor med idéer om åtgärder skrevs ner. Entusiasmen bleknade emellertid i takt med att ovissheten om förskolans framtid ökade. Personalens och föräldrarnas kraft har gått åt till olika möten om förskolans framtid. Att lägga ner arbete och pengar på en gård som sedan kanske styckas av har inte ansetts mödan värt. Som föräldrakooperativ hamnar förskolan också utanför de anslagna pengarna i investeringsbudgeten. På Lysmaskens gård har således inget hänt sedan projektet startades, trots att behovet av utveckling är stort.

Midgårds förskola

På Midgårds förskola finns ingen gårdsgrupp och inget aktivt arbete sker med gården. I oktober 2001 var Naturskolan på Midgård och inventerade läget på gården och ett stort antal åtgärdsförslag skrevs ner. Några av orsakerna till att inget hänt är att; endast en person ansvarade för utemiljön och en utegrupp med föräldrar kom aldrig igång, en vattenskada under perioden gjorde att hela förskolan fick flytta under minst ett halvår och två miljöombud har slutat på kort tid. En ytterligare orsak kan vara att gården faktiskt har större tillgångar än brister även om gården nu börjar bli rejält slitna.

Måsens och Videbackens förskola

Måsens förskola och Videbackens förskola (personalkooperativ) delar delvis samma gård och arbetar därför ibland gemensamt med gården.

Måsen

Två från personalen och tre föräldrar träffades under april månad för att diskutera förbättringar på gården. Vi bestämde oss för att göra följande 20 maj 2003:

- Bygga en flotte på ången
- Hänga däck och rep på berget
- Olja in lekställningarna i övre lekparken
- Göra två fotbollsmål
- Ta bort taggbuskar

Repen bekostades av driftsbudgeten. Trävirke, spik, skruv och bildäck skänktes av föräldrar. Det var en bra sammanslutning. Många föräldrar ville vara med. Vi bestämde att vi skulle arbeta på gården mellan kl 16.00 och 20.00. Sen fick alla komma när det passade dom själva. Vi kommer att ha praktiskt föräldramöte längre fram i vår.

Videbacken

Den 22 maj 2003 samlades Videbackens föräldrar, barn och personal på eftermiddagen mellan 16.00 och 19.00 för att städa och fixa på gården. Vi hade skrivit en lista på saker som behövde göras för att skapa en bättre lekmiljö för barnen. Föräldrarna beskar fruktträd, röjde bland taggiga buskar, planterade blommor, lagade lekstugan, sopade och krattade. Vi avslutade med att grilla korv. Det var en mycket trevlig eftermiddag.

Sandskogens förskola

Sandskogens förskola har idag en utegrupp vilket man inte hade innan projektet startades. Innan projektet gjordes inga aktiviteter för att utveckla utemiljön men nu är förskolan mycket aktiv i sitt arbete med gården. Vid de så kallade gårdsfixardagarna kommer i stort alla barns föräldrar och deltar i arbetet. Barnen blir jättestolta när deras föräldrar har gjort något på gården vilket i sin tur påverkar föräldrarna positivt.

Åtgärderna på gården har lett till att barnens lek har blivit mer utspridd över hela gården och det har gett mer upplevelser och utmaningar för barnen. Den utspridda leken gör att barnen leker i mindre grupper och har möjlighet att få vara i fred. Överhuvudtaget är det nu lugnare på gården och färre konflikter uppstår.

För att komma igång med arbetet behövs en personal per avdelning som är ansvarig och positiv. Dessa personer behöver avsatt tid för att träffas. De ska i sin tur inspirera resten av personalgruppen och föräldrarna. Nästa steg är att ha en föräldragrupp bestående av en gårdsansvarig personal och 1-4 föräldrar per avdelning som träffas ibland på kvällstid. På Sandskogen fungerar det så här sedan hösten 2001 då det första mötet ägde rum och det bestämdes att anordna den första gårdsfixardagen våren 2002. Personalen kom då med önskemål om vad som skulle göras. Det bestämdes tidpunkt och

att under dagen skulle det finnas möjlighet att grilla korv och att köpa lotter där priserna skänkts av föräldrarna. När så gårdsfixardagen kom blev uppslutningen total. Det arbetades så bra att uppgifterna inte räckte till alla. Det var väldigt roligt. Efter en utvärdering ändrades vissa saker när det gällde planeringen. Nya föräldrar har kommit till och arbetet har fortsatt. Under våren 2004 anordnas den tredje

gårdsfixardagen på Sandskogen. Sandskogen har stöd av förskolechefen och den administrativa chefen i sitt arbete med gården.

Kostnaderna har varit mycket låga hittills på grund av de delaktiga föräldrarna. Sandskogen har ännu inte fått del av investeringsbudgetens pengar.

Detta har gjorts eller byggts:

- En bensinmack i trä med två pumpar och tak
- Ett trälok med vagn
- Tre kojor
- En bro
- En stor trappa för att få bort en lerslänt
- En träbåt med brygga
- En gungställning med två gungor nergrävda och klara
- En vippgunga nedgrävd
- Sand bytt i två sandlådor
- Tre stora skrattspeglar har satts upp
- Tre parkbänkar
- Ett staket har målats
- Rabatter har rensats, det har sopats och krattats

En förhoppning är att när dessa barn växer upp och blir tonåringar så vill de inte komma hit och förstöra saker på sin "gamla gård" när de själva och deras föräldrar varit med och fixat och byggt så mycket.

Sunnerby förskola

Sunnerby förskola hade ingen utegrupp innan projektet startades. Nu är en från varje avdelning organiserad i arbetet med gården. En lördag i oktober 2003 sattes arbetet igång i samband med en gårdsdag där föräldrar och personal deltog. Det arbetet kommer att fortsätta under våren 2004. Hittills har åtgärderna inte kostat några pengar och Sunnerby förskola kommer inte heller kunna ta del av investeringbudgetens anslag förrän 2005. Engagemanget hos personal och föräldrar är mycket viktig för att utveckla gården. Arbetet med gården bidrar också till en ökad sammanhållning mellan föräldrarna. Förskolans chef är ett stort stöd i arbetet.

Sunnerby förskola har problem med förstörelse på gården. På helgerna vistas ofta personer på gården och de slår sönder olika saker. Vandaliseringen har bland annat lett till att ett barn skadats av en spik i en planka.

Detta har hänt under 2003 på Sunnerby förskola när det gäller utemiljön.

Här har vi en däckvägg som har blivit väldigt populär.

Klättervägg av hockeypuckar

Här har vi komposten som är byggd tillsammans med barnen.

Vaktbergets förskola

Vaktbergets förskola hade ingen utegrupp före jan 2001. Nu har vi en grupp pedagoger som tillhör en utegrupp. Vi arbetar tyvärr inte så aktivt som jag skulle önska att vi hade kraft till. Vi har alltid då och då diskuterat vår gård eftersom den är väldigt dålig på många sätt. Sedan vi öppnade vår förskola har det skett lite förändringar och utveckling lite då och då. Vi är dåliga på att arbeta väldigt aktivt med gården just nu. Vi hade en gårdsdag HT-03. Vi diskuterar gården ofta. Just nu har jag fått löfte av vår chef att ta hit parkförvaltningen så att dom kan ge oss tips och kostnadsförslag på bra grönska just till våran gård. Vi kommer att till valborg städa gården och grilla korv tillsammans med alla barn och pedagoger. Det är en tradition som vi började med när gårdsprojektet startade. Vi har inga föräldrar som är med i vår gårdsgrupp. Det kan bero på fel marknadsföring eller inte tillräckligt engagerade pedagoger. När gårdsprojektet startade så försökte vi på en avdelning aktivt att få intresserade föräldrar att bli med i gruppen. Det gav inget resultat. Vi fick tips från en annan förskola om att fråga några föräldrar personligen. Det fungerade bättre. När mötet sedan skulle vara så glömde den ena bort mötet och den andra föräldern prioriterade familjen. Dom andra avdelningarna fick inga intresserade. Hur gör andra förskolor?

Barnen är väldigt aktiva ute och vi har mycket saker på gården som stimulerar barnens motorik. Men vi saknar ställen som barnen kan dra sig undan till.

En stor förändring sedan projektet startade är att pedagoger och föräldrar tillsammans pratar oftare om gården och att föräldrarna kommer med fler idéer än innan.

Vi fick del av investeringspengarna 2003 och då asfalterade vi vår cykelbana. Alla pedagoger på Vaktberget fick väga för och nackdelar mot varandra i valet av grönska eller asfaltering. Asfalteringen vann. På våren och hösten har vi alltid haft en jättestor grop med vatten. Den gropen har ställt till med mycket problem. Vår chef har lovat oss grönska nu till våren. Det som kostar kan vi förverkliga nu. Det som är dyrt och aktuellt för vår förskola är asfalteringen och grönska och det kan vi troligen få (asfalteringen är klar).

Vi hoppas att förändringarna på gården har påverkat barnen. Om det finns många möjligheter till olika slags lek så borde konflikterna bli färre. Barnen har just nu på gården mycket möjlighet till motorik träning. Det är svårt att veta vad som händer om man inte aktivt förändrar en gård.

Det som är viktigt är att inte ha bråttom med förändrings arbetet (tålmod) och att även se det lilla som görs på gården som en utveckling/förändring tex att någon/några planerar gårdsdagarna. Det är viktigt att man ser till att alla pedagoger, föräldrar och barn känner sig delaktiga i arbetet. Brist på tid, pengar och engagemang är de faktorer som är de största hindren i arbetet med gården. Vår chef stöder oss i vårt arbete med gården.

Vi har haft fixarkvällar på hösten med föräldrar och syskon. Kvällarna har varit planerade lite olika från gång till gång. Men vi har ordnat och fixat en hel del på gården dessa kvällar. Gårdskvällarna har varit väldigt lyckade. Alla kvällar har vi bjudit på mat och fika. Det har alltid kommit mycket föräldrar och alla har arbetat aktivt.

Detta har hänt sedan projektet startades

- Nov 00 var Naturskolan här och gjorde en översyn med gårdsgruppen. Mycket av dom tankarna och idéerna har vi åtgärdat.
- Vi har snickrat en alfonskoja
- Satt däck i slänten
- Oljat in räcken, staket, gungbräda, balansbräda
- Lagat hästen och byggt bockar till att leka affär
- Stuprännor är fixade och vattentunnor har vi köpt
- Trädgårdskompost av pengar vi fått av Naturskolan som miljöförbättrande åtgärd
- Ramat in sandområdet vid rutschkanan och ramat in vår odling
- Målat hage (vi köpte fel färg så nu är hagen och sifferormen borta)
- Sand i hemliga rummet och plankor
- Båten har vi borrarat hål i för dräneringen
- Målat lekstugan och satt in hyllor
- Målat staket runt gungorna
- Sågspån till komposten fick vi från Engs snickeri (komposten vilar just nu)
- Parkförvaltningen var här och gjorde en besiktning av vår gård 011219. Park fick i uppdrag av oss att åtgärda en hel del och att fixa lite nya saker på gården under våren -02
- Vi har fått stora stenar av park. Jag gick runt ringvägen en dag och såg att dom hade sågat ner en massa träd. Park körde hit en stor stock till oss.
- Trädgårdskötsel

Vansta förskola

Innan projektet startades hade vi ingen utegrupp. Vi satte ihop en grupp av personal och några intresserade föräldrar och började med en städdag där personal, barn och föräldrar deltog. Vi hade fått björkstockar av ”parken” och några föräldrar sågade itu dem. Sedan gjorde vi två fyrkanter som används flitigt att sitta på när vi äter mellanmål ute.

Vi pratade mycket, mycket om hur vi skulle kunna förändra vår plana gård till en kuperad lekyta där den fria leken skulle frodas. 2001 var gården vintertid som en halkbana, barnen behövde ibland hjälm för att vistas där. På våren tinade halkbanan så att det blev en sjö, och när sjön började torka blev det geggamoja. Eftersom denna yta är en stor del av gården lekte barnen självklart där. När geggamojan torkade så kom ett fåtal grässtrån upp. Dessa strån blandat med lite ogräs trampades snabbt ned och gården kändes som en torkad stenöken. Den del av gården som beskrivs är där våra 48, 4-6 åringar håller till.

Den andra delen av gården där de små barnen är, har en liten skog där de kan leka i och få sin motoriska träning på ett naturligt sätt. De har även en plan del på sin sida. Hur skulle vi nu lösa problemen med gården? Forskning visar att en plan gård leder till stress bland barnen. Det blev så att barnen tävlade om vem som fick en cykel först, vi har åtta stycken. Vi fick ordna ett kösystem för rättvisans skull.

Nedanför gården har vi ett skogsparti som vi kallar pluttsskogen. Där tillbringar vi mycket tid med barnen men det krävs mycket personal eftersom området är ganska stort. Tyvärr är det många hundägare som rastar sina hundar där och dessvärre plockar de inte upp bajset efter dem. Det finns roligare saker att göra än att rengöra barnens skor och ibland kläder med hundbajs.

Vi började prata med vår chef om man kunde flytta staketet men det gick inte, för det skulle finnas x antal grönområden för de boende. Tiden gick och våra 46 barn trängdes på den trånga gården. Det som finns är fyra gungor, en gungräda, en sandlåda, en klätterställning med sand under, ett litet lekhus, en liten stuga utan dörr och en stor sten som parken har satt en klätterkätting i så att barnen kan ta sig upp på stenen. Mycket av leken var ”jagalekar”, som resulterade i många, många konflikter dagligen. Vi planterade en pilkoja men dessvärre dog den. På helgerna har vi tyvärr fått saker förstörda.

Skam den som ger sig, vi fortsatte att fråga chefen om det var helt omöjligt att få staketet flyttat så att vi kunde få "pluttskogen" på vår sida. Till slut blev det ett ja.

Det befintliga staketet är kvar men en öppning har gjorts så vintertid har vi en pulkabacke på gården. Det nya staketet täcker hela skogspartiet och en bit gräsmatta så vi är så nöjda så. En trappa har byggts och den har finansierats med pengar från gårdsprojektet, 8000:- inkl. arbetskostnad.

Vi har nu haft den stora gården i 9 månader och barnens lek har blivit helt annorlunda. Pojkarna och några flickor klättrade i ett klätterträd hela hösten. När de behärskade klättrandet började de att utforska skogen och dess gömmor. De lekte parvis eller i grupp. De flesta valde att vara i skogen. De kunde följa myrornas och de andra småkrypens liv tills det blev vinter. På vintern såg vi djurspår och vi kunde se vad de hade ätit. Den motoriska träningen fann inga gränser, barnen åkte dagligen i backen på alla möjliga sätt; på mage, rygg, rumpa, rullandes, ja hur som helst. På detta sätt får barnen en god

kroppsuppfattning, därför valde vi bort pulkor och snowracers. I dagsläget väljer fortfarande barnen skogen. Det är sällan konflikter bland barnen utomhus. Man ser att barnen hittar sina egna gömmor och den fria leken frodas. Som personal har vi fått en annan roll. Vi finns där och vägleder barnen och behöver ej bara reda ut konflikter.

Sedan hösten 1998 har vi haft barn med funktionshinder på förskolan. Deras föräldrar har tyckt att vår plana gård har passat deras barn så bra. Det ena barnet hade en rullator och det andra barnet har en permobil. Dessa barn tar sig till skogen på gångvägen utanför. Det finns en grind i det nya staketet så det är lätt att ta sig dit.

De pengar som är kvar av projektpengarna är 11621:- och skall förmodligen användas till ett staket på småbarnssidan. Av olika anledningar gjorde vi inget åt den plana sidan av gården förra året. Nuvarande personal har bestämt att vi ska börja hösten med en gårdsfixardag och informera de nya föräldrarna om vår utegrupp. Vi har hittills haft tre gemensamma komposter på baksidan som har legat avigt till, utanför staketet, men nu ska vi gjuta två komposter, en på småbarnssidan och en på storbarnssidan.

Förskolegårdsprojektet i Ekokommun Nynäshamn februari 2001

Projektbeskrivning

Projektets syfte

Syftet är att utveckla förskolegårdarna inom Nynäshamns kommun så att de kan bidra till att barnen får nära naturupplevelser och ökad kunskap om ekologi, kretslopp, växter och djur. Vidare ska de fylla barnens behov av motorisk träning, lek, god hälsa, upptäckarglädje, kreativitet, lugn och ro mm. Detta är särskilt viktigt när gården ofta ersätter naturen som en plats för barnen att leka och göra upptäckter.

Mål

Att alla förskolor inom Nynäshamns kommun, genom bildande av gårdsgrupper (personal och föräldrar), aktivt ska arbeta med att utveckla sina förskolegårdar (med avseende på syftet ovan) både kortsiktigt och på lång sikt.

Ansvar

Projektsamordnare: Robert Lättman, Naturskolan

Projektledare på respektive förskola: Miljöombuden (om inget annat anges)

Bakgrund

På de återkommande miljöombudsträffarna under 2000 har det vid flera tillfällen kommit upp önskemål om att Naturskolan ska utgöra en resurs för förskolan i sitt arbete med att utveckla förskolegårdarna. Vid samtal om gårdarna blev det tydligt att det fanns stora brister som ofta var likartade bland de olika förskolorna. I diskussionerna framkom också att Naturskolan borde komma ut till de olika förskolorna för att ”med andra ögon” titta på gårdarna. Utifrån detta besök skulle Naturskolan sedan kunna komma med idéer och synpunkter. Det ursprungliga initiativet till detta projekt har alltså tagits av förskolornas miljöombud.

Vetenskapliga stöd för projektet

Vetenskapliga studier

I en studie av docenten och landskapsarkitekten Patrik Grahn (Ute på dagis, 1997) där han jämför två olika förskolor med avseende på utemiljön och hur den påverkar barnen framkom följande. De två förskolornas gårdar skiljer sig markant från varandra. Den ena förskolan, Lekatten, är en mycket välplanerad gård utan naturliga områden men med god tillgång på lekutrustning. Leksaker måste samlas in när dagen är slut eftersom gården också delas med boende i området. Den andra gården, som tillhör Ur och skur-förskolan Statarlängan, är mer som en naturtomt och inte planerad i detalj. Gården är dessutom förskolans egen och behöver inte städas efter barnens lek varje dag.

Undersökningarna och jämförelserna mellan de båda förskolorna visade att på Statarlängan var tempot i lekarna lugnare, det rådde liten konkurrens om lekresurser, det var få konflikter, det fanns gott om ställen att vara för sig själv, barnen lekte koncentrerat i längre stunder och

det fanns möjlighet att välja mellan traditionell lekutrustning och naturmaterial. På Statarlängan där allt detta kunde konstateras visade det sig också att barnen hade bättre motorisk förmåga, bättre koncentrationsförmåga och lägre sjukfrånvaro. Författaren hävdar att resultaten är så pass tydliga att han framhåller förskolornas gårdar och uteaktiviteter som speciellt betydelsefulla.

Att ta vara på barns olika intelligenser

Vikten av att utveckla förskolegårdarna mot en mer mångsidig utomhusmiljö blir tydlig när man läser om Howard Gardners teorier om multipla intelligenser (MI). Gardner, psykolog från Harvard, presenterade sina teorier om de sju intelligenserna 1983 i boken *Frames of mind* (på svenska *De sju intelligenserna*, 1994).

Han skrev boken som ett led i att ifrågasätta det förhärskande sättet att bedöma intelligens på, nämligen IQ-modellen. Han ansåg att IQ-testerna var på tok för snäva i sättet att bedöma människor. Testerna görs vid ett isolerat tillfälle avlägsnade från en naturlig inlärningsmiljö och de görs helt isolerat från tidigare erfarenheter och enligt Gardner är det inte troligt att de kommer att göra det igen. Gardner föreslog istället att intelligens har med förmågan att lösa problem att göra och att skapa något i ett meningsfullt och naturligt sammanhang. De sju intelligenserna som Gardner beskriver är kortfattat följande:

De sju intelligenserna	Beskrivning	För inläring behöver dessa människor
Lingvistisk	Förmågan att använda ord ändamålsenligt (ex journalist, politiker, poet).	Böcker, skrivmaterial, samtal, berättelser, naturupplevelser, mm.
Logisk-matematisk	Förmågan att använda siffror ändamålsenligt (ex matematiker, vetenskapsman).	Föremål att undersöka, naturvetenskapigt material, vetenskapsmuséer mm.
Spatial	Förmågan att uppfatta den visuella-spatiala världen exakt (ex jägare, arkitekt, konstnär, uppfinnare).	Konst, fantasilekar, labrynter, pussel, filmer, naturmaterial, LEGO mm.
Kroppslig-kinetisk	Förmågan att skickligt använda hela kroppen för att uttrycka tankar och känslor samt framställa eller förändra föremål (ex skådespelare, idrottare, dansare, hantverkare, mekaniker, kirurg)	Rollspel, drama, röra sig, byggmaterial, idrott, bollspel, praktisk inläring, olika fysiska aktiviteter, upplevelser för känselsinnet mm.
Musikalisk	Förmågan att uppfatta, urskilja olikheter, omforma och uttrycka olika sorters musik (ex kompositör, musiker).	Tid för sång, instrument, spela musik, gå på konserter mm.
Interpersonell	Förmågan att uppfatta och urskilja skillnader i humör, avsikter och känslor hos andra människor (ex lyhörda, organisatoriska, manipulativa människor).	Vänner, spel och lekar i grupp, sociala evenemang, mentor-lärlings-relationer, klubbar mm.
Intrapersonell	Självkänedom och förmågan att använda denna på ett lämpligt sätt i sitt handlande (ex människor med god självdisciplin och förmåga till självanalys).	Hemliga platser, tid för sig själva, ett rum i naturen, egna val, projekt som får ta tid mm.

Fördelen med detta synsätt

När man tittar på tabellen ovan är det lätt att förstå vikten av att barn i låga åldrar har tillgång till olika typer av inlärningsmiljöer. En förskolegård som kan tillgodose de olika behoven inom de sju intelligenserna kan fånga upp och stödja barnen i sin utveckling. Om alla barn får en möjlighet att utveckla sin egen förmåga kan det ge en inre styrka och tillfredställelse som leder till ökat självförtroende och ökad möjlighet att bli en självständig individ. I det praktiska arbetet med utvecklingen av gårdarna kan de sju intelligenserna ligga som en tematisk grund att arbeta efter och därmed ge en hjälpande struktur åt arbetet.

Krasst samhällsekonomiskt kan man spekulera i vinsten med att utveckla gårdarna på detta sätt. Om varje människa tillåts utveckla sin talang och göra det som den har störst förmåga till, då skulle vi kunna få ett samhälle som blir mer effektivt samtidigt som den enskilda individen känner större tillfredställelse i sitt yrkesliv.

Vad säger läroplanen?

Förskolans läroplan (Lpfö 98)

Projektet stöds av följande citat under rubriken "Förskolans uppdrag":

"Förskolan skall erbjuda barnen en trygg miljö som samtidigt utmanar och lockar till lek och aktivitet. Den skall inspirera barnen att utforska omvärlden" (s 9, stycke 3)

"Förskolan skall medverka till att barnen tillägnar sig ett varsamt förhållningssätt till natur och miljö och förstår sin delaktighet i naturens kretslopp." (s 10, stycke 6)

"Barnen skall kunna växla mellan olika aktiviteter under dagen. Verksamheten skall ge utrymme för barnens egna planer, fantasi och kreativitet i lek och lärande såväl inomhus som utomhus. Utomhusvistelsen bör ge möjlighet till lek och andra aktiviteter både i planerad miljö och naturmiljö." (s 11, stycke 1)

Vidare står det under rubriken "Utveckling och lärande":

"Miljön skall vara öppen, innehållsrik och inbjudande" (s 12)

"Förskolan skall sträva efter att varje barn

- utvecklar sin motorik, koordinationsförmåga och kroppsuppfattning samt förståelse för vikten av att värna om sin hälsa och sitt välbefinnande
- utvecklar sin förmåga att bygga, skapa och konstruera med hjälp av olika material och tekniker" (s 13)

Delmål och tidsram*

- Gårdsgrupper bildas. (2000-2001)
- Inventering och dokumentation av gårdarnas tillgångar, brister och andra problemområden. (2000-2001)
- Dokumentation av åtgärdsförslag från Naturskolan, miljöombud, personal, barn och föräldrar. (2000-2001)
- Analys och prioritering av åtgärdsförslag. (2001)
- Hjälpt och/eller samarbete med arkitekt och fastighetsförvaltare. (2001)
- Söka pengar. (2002)
- Arbete med gård (vissa idéer kan förverkligas dagen efter att de kläckts medan andra idéer kräver planering, tid, pengar, hjälp osv). (2001-2003)
- Slutdokumentation, utvärdering och uppföljning. (våren 2004)

* Förskolor som inte är med från början kan givetvis hoppa på senare men kommer kanske inte med i utvärderingen och dokumentationen av projektet.

Förskolornas miljöombud,
Robert Lättman och Mats Wejdmark/Nynäshamns Naturskola,
februari 2001

Naturskolan
Viaskolan
Skolgatan 35-37
149 30 Nynäshamn

Tel 520 73565

Investeringsplan 2003-2006				
Skol- och förskolegårdsprojekt				
Rektorsområde	2003	2004	2005	2006
Ösmo Vanstaskolan Tallbackaskolan Vansta fsk Breddals fsk Hallängens fsk	200.000		100.000	200.000
Svandammen Svandammsskolan, Fjärden Sandskogens fsk, Måsens fsk		200.000	100.000	100.000
Gröndal Gröndalskolan, Humlans fsk, Humlegårdsskolan, Ankarets fsk, Midgårdsskolan, Stavens fsk	200.000	100.000	100.000	100.000
Via Viaskolan, Torö skola, Vaktbergets fsk, Kullsta fsk, Backlura fsk	100.000	200.000	100.000	
Sorunda Sunnerbyskolan, Kyrkskolan, Vika skola, Sunnerby fsk, Fagerviks skola, Fagerviks fsk, Marsta fsk	100.000		100.000	200.000

Obs! Om det blir pengar kvar ett år går dom vidare till nästa, dom försvinner alltså inte. Man behöver således inte göra några överilade beslut för att hinna använda pengarna innan årsskiftet.

Hur kan föräldrarna hjälpa till med gården?

Hallängens förskola har lyckats att aktivera **alla** föräldrar i gårdsarbetet. Det går alltså!

Det här är konceptet för en gårdsfixardag (gårdsfest) på Hallängen:

- Både föräldrar, barn och personal är med.
- Ett tydligt brev skickas till föräldrar med info om vad som gäller.
- Skriv en lista med vad som behövs göras (föräldrarna får skriva upp sig på det dom vill göra).
- Skriv en lista med saker som föräldrarna kan ta med sig, tex krattor (dom får skriva upp vad de kan bidra med).
- Allt material ska vara inköpt till gårdsfixardagen (penslar, målarfärg, spikar, skruvar mm).
- Bjud på mat (då slipper föräldrarna tänka på det). Man kan tex grilla på gården.
- Personalen går runt och fördelar arbetet (när föräldrarna är tillräckligt engagerade behöver inte personalen göra annat än att mingla lite och se till att alla får mat).

Miljöombud

De förskolor som arbetat inom projektet hade vid projektets slut följande personer som miljöombud (Agenda 21-ansvariga):

Ankarets förskola	Elsie Pettersson
Backluras förskola	Eva Ohlsson
Breddals förskola	Sussie Åsgård
Hallängens förskola	Pernilla Forsbom
Kullsta förskola	Yvonne Hägglund
Lysmaskens förskola	Cicci Sääf
Midgårds förskola	Berit Andersson
Måsens förskola	Marie Nilsson
Sandskogens förskola	Ingbritt Björk
Sunnerby förskola	Ulla Lind/Irene Forselius
Vaktbergets förskola	Monica Liljehammar
Vansta förskola	Ingalill Dahlberg
Videbackens förskola	Ann Sofie Forss

Lästips

Maud Andersson, *Tio år med skolträdgård*, 1999
Fältbiologerna, *Levande skolgård*, 1984
Förskoletidningen nr 1/1997
Patrik Grahn, *Ute på dagis*, 1997
Movium, *Skapande uterum*, minimagasin
Titti Olsson m.fl. *Skolgården som klassrum*, 2002
Titti Olsson, *Gröna skolgårdar*, 1998
Södertälje kommun, *Från rastgård till uterum*, 2002
Petter Åkerblom, *Trädgård i skolan – skola i trädgården*, 2003
Petter Åkerblom, *Skolträdgårdens ABC*, 1990
Karin och Petter Åkerblom, *Upptäck förskolans uterum*, 1993

